

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра іноземних мов

Інститут вищої освіти НАПН України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Донбаський державний педагогічний університет
Українська асоціація когнітивної лінгвістики і поетики
Всеукраїнська асоціація з мовного тестування та оцінювання

ЯКІСНА МОВНА ОСВІТА
У СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ:
ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

*Матеріали I Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(Суми, 23–24 листопада 2017 року)*

Суми
Сумський державний університет
2017

перекладацької оригінальності полягає у здатності перекладача створювати щось самостійно, адже саме такий погляд свідчить про наявність продуктивного процесу на відміну від алгоритмічної дії за зразком. Тож, наприклад, перекладацькі рішення характеризуватимуться як оригінальні кожного разу, коли у нього виникатиме потреба у створенні відповідника, відсутнього у цільовій мові або у пошуку оказіонального відповідника. Цікаво, що сама здатність до створення перекладачем нових елементів (звичайно ж, маються на увазі переважно слова) якраз і закладена у мовній системності, а точніше, у здатності поєднувати між собою елементи різних рівнів мовної ієрархії і забезпечувати, таким чином, передачу будь-якої нової інформації за умов як внутрішньомовної, так і міжмовної комунікації. Іншим втіленням перекладацької оригінальності є створення тексту перекладу як цілісного утворення, яке в межах когнітивно-дискурсивної парадигми набуває вторинно-самостійного статусу, зміщуючи фокус дослідницької уваги на особистість перекладача як джерело креативності й агента творчої дії.

Усвідомлення як системних, так і творчих аспектів перекладацької діяльності, як правило, здійснюється перекладачами на власному досвіді, тому упровадження навчальних методів, здатних виявити у свідомості саме ці аспекти міжмовного посередництва, видається важливим кроком на шляху професійної підготовки майбутніх перекладачів. Той факт, що системність та творчість перекладу є не тільки його результативними, а й процесуальними характеристиками, вимагає нової методології їхнього аналізу. Перспективними у цьому сенсі видаються різноманітні експериментальні методи як інтроспективного, так і ретроспективного аналізу, які сукупно з методами (само)редагування перекладів сприяють екстеріоризації системно-творчих дій перекладача та виробленню навичок з їхнього подальшого здійснення.

Семененко Л.Л.

Київський національний лінгвістичний університет

РЕКАТЕГОРИЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ СТРУКТУРУВАННЯ ВЕРБАЛІЗОВАНИХ ЗНАНЬ ПРО ПОЛІТИЧНУ ДІЙСНІСТЬ

Дослідження когнітивних джерел мисленневих процесів із подальшою їхньою вербалізацією – актуальна проблема сучасного

мовознавства, що дозволяє зрозуміти взаємозв'язки мислення й мови, осягнути, як у мовних формах акумулюються результати пізнання дійсності. Пізнавальні процеси не вичерпуються лише фіксуванням результатів сенсорно-моторної діяльності особистості в ментальних утвореннях – різного роду концептах. Результати чуттєвого пізнання активно опрацьовуються мисленням і переводять невербальне знання в структуровані лінгвістично мовні форми, які є джерелом доступу до самих мисленнєвих процесів. Усе це складає складну категоризаційну діяльність, спрямовану на впорядкування значних пластів інформації з метою полегшити процедури оперування такими знаннями. Наведене робить актуальним дослідження інтерпретаційних механізмів передачі концептів мовними засобами.

Про категоризацію в лінгвістичних працях часто пишуть у зв'язку з концептуалізацією [1; 2; 4; 5 та ін.]. І якщо друга є процесом формування номінативного поля концепту, то під категоризацією розуміють процес підведення сформованих когнітивною системою знань під певну інформаційну рубрику – категорію, – що, об'єктивуючись у мовних формах, структурується низкою складних системних відношень. І хоча “у природі немає ієрархій” [3, 76], знання про довкілля структуруються завдяки здатності людської психіки до їхнього впорядкування та виражаються в мові й за допомогою мови.

Політична дійсність – це сегментований людською свідомістю сектор довкілля, що становить усю сукупність знань про політичне буття соціуму, отриманих ірраціональним (через емоції чи чуттєво-сенсорно) і раціональним (логічним) шляхами. Процесом і результатом такої інкорпорації є політичний текст, у якому об'єктивуються продуковані психікою знання про політичну галузь. Тобто мовні категорії – це своєрідна форма й спосіб репрезентації знань на мисленнєвому й мовному рівнях; це способи осмислення світу в мові [Болдирев 2006, с. 5].

Одним із механізмів категоризації політичної дійсності визначаємо рекатегоризацію – це дії, які ведуть до уточнення поняття, що у структурі свого лексичного значення містить імпліковану ознаку, за якою воно належить до поняттєвої категорії **ПОЛІТИЧНА ДІЙСНІСТЬ**. Це інтракатегорійний механізм, за яким лексема є носієм класифікатора політичної дійсності, імпліковано представленого в структурі лексичного значення, проте в процесі категоризації факту політичної дійсності зазнає модифікації внаслідок уточнення класифікаційної характеристики поняття, що

експлікується визначеною синтаксичною конструкцією (за допомогою структурної схеми). Розглянемо, для прикладу, номінатему *унітарна держава / państwo jednolite / a unitary state*. Дефініційний аналіз стрижневих для словосполучення лексем *держава / państwo / a state* дав змогу виділити такі суттєві ознаки поняття в структурі лексичного значення в досліджуваних мовах: укр. ‘апарат політичної влади в суспільстві’; ‘країна з таким апаратом політичної влади’ [6]; пол. ‘zorganizowana politycznie społeczność’; ‘zamieszkująca określone terytorium’; ‘mająca swój rząd i swoje prawa’ (‘політично організована громада’; ‘мешкає на певній території’; ‘має власний уряд і свої права’) [7]; англ. ‘a nation or territory’; ‘considered as an organized political community’; ‘under one government’ (‘нація чи територія’; ‘вважається організованою політичною спільнотою’; ‘керує одним урядом’) [8]. У кожній із досліджуваних мов у лексичному значенні слова представлена смислова домінанта-класифікатор, за якою це поняття окреслює факт політичної дійсності.

У термінологічному словосполученні *унітарна держава / państwo jednolite / a unitary state* ад’єктив *унітарний / jednolity / unitary* (укр. ‘об’єднаний, єдиний, який становить собою одне ціле’; ‘спрямований на об’єднання’; ‘об’єднувальний’ [6]; пол. ‘jednorodny pod względem budowy, kompozycji, barwy itp.’; ‘tworzący zwartą całość’ (‘однорідний із погляду будови, композиції, окрасу й т.д.’; ‘утворює замкнену сукупність’); англ. ‘forming a single or uniform entity’; ‘relating to a system of government or organization in which the powers of the constituent parts are vested in a central body’ (‘формування єдиної або однорідної субстанції’; ‘стосується системи влади чи організації, у якій повноваження складових частин належать до центрального органу’)) експлікує ознаку, не представлену структурою лексичного значення, проте є необхідною суттєвою ознакою, що уточнює основне значення лексеми *держава / państwo / a state*.

Таким чином, відбувається звуження значення за рахунок експлікованого модифікатора *унітарний / jednolity / unitary*, а утворена таким чином номінатема *унітарна держава / państwo jednolite / a unitary state* вступає з лексемою *держава / państwo / a state* у гіперо-гіпонімічні відношення як рід із видом поряд із іншими, створеними аналогічним шляхом номінатемами, що експлікують суттєву ознаку-обмежувач. Наприклад, субкатегорія *ДЕРЖАВА / PAŃSTWO / A STATE* представлена такими лінгвальними формами об’єктивації політичної дійсності: укр. *аграрна держава,*

адміністративна держава, васальна держава, гетьманська держава, держава загального добробуту, карликова держава, поліцейська держава, правова держава, соціальна держава, унітарна держава; пол. *państwo absolutne, państwo bolszewickie, państwo buforowe, państwo sfederowane, państwo teokratyczne, państwo patrymonjalne, państwo konstytucyjne*; англ. *an independent state, a neighbouring state, an oppressive totalitarian state* та ін.

Окрім активованих ад'єктивом конструкцій, що побудовані за формальною схемою А + N (прикметник + іменник), в аналізованих мовах представлені інші формульні варіанти рекатегоризації політичної дійсності (пор., N + A + N (стрижневий іменник + генітивна конструкція, представлена прикметником й іменником)). Подані приклади демонструють семантико-синтаксичний механізм утворення субкатегорії ДЕРЖАВА / PAŃSTWO / STATE в поняттєвій площині категорії ПОЛІТИЧНА ДІЙСНІСТЬ.

Проте рекатегоризація політичної дійсності представлена й на інших структурних рівнях мови, на якому афікси постають модифікаторами лексичного значення, за рахунок якого через звуження початкового значення утворюється субординатний рівень категорії базового рівня. Наприклад, укр. *антикомунізм, безвладдя, безгромадянство, культурність, партійність, політичність*; пол. *antykomunizm, bezpaństwowość*; англ. *anti-communism, statelessness* та ін.

Отже, знання про політичну дійсність експлікуються завдяки здатності мовних форм акумулювати політичні смисли в структурі свого значення. Рекатегоризація – один із мовних способів категоризації, який демонструє механізм акумулювання смислів у мовних формах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика: Введение в когнитивную лингвистику / Н.Н. Болдырев. – Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2014. – 236 с.
2. Болдырев Н.Н. Языковые категории как формат знания / Н.Н. Болдырев // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2006. – № 2. – С. 5–22.
3. Жаботинская С.А. Онтология для словарей тезаурусов: лингвокогнитивный подход / С.А. Жаботинская // Філологічні трактати. – 2009. – № 2. – Т. 1. – С. 71–87.

4. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 245 с.
5. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2011. – 844 с.
6. Словник української мови: в 11 т. / Редколегія: І.К. Білодід (голова), Л.С. Паламарчук (заст. голови), А.А. Бурячок та ін. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
7. Oxford Dictionary for Advanced Learners. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 1907 p.
8. Słownik języka polskiego PWN: w 3 t. / Pod redakcją Mieczysława Szymczaka]. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002. – Т. 1–3.

Силка А.А.

Сумський державний університет

ДИСТАНЦІЙНИЙ КУРС «UKRAINIAN» ДЛЯ АНГЛОМОВНИХ СТУДЕНТІВ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Дистанційне викладання української мови як іноземної (УМІ) – актуальна проблема мовної освіти. В Україні здійснюються певні кроки в практичному втіленні дистанційних курсів УМІ. Прикладами таких розробок є «Ukrainian as a Foreign Language» (Києво-Могилянська Академія), «Golden Gates to Ukrainian» (НТТУ «КПІ»), «Українська мова для іноземних студентів. Наукова сфера спілкування» (Вінницький національний технічний університет).

Авторський колектив кафедри мовної підготовки іноземних громадян завершив створення першої частини курсу української мови для англомовних студентів («Ukrainian»), що дистанційно навчатимуться в СумДУ за спеціальностями «Право», «Менеджмент», «Комп'ютерні науки та інформаційні технології».

Зміст, методи та особливості організації процесу дистанційного навчання визначають як загальнодидактичні, так і специфічні для цього виду освітньої діяльності принципи.

Загальнодидактичними принципами є науковість, системність, доступність, послідовність, відповідність державним освітнім стандартам. Стосовно викладання іноземної мови це ще й взаємозв'язок основних складників змісту мовної освіти – лінгвістичного, мовленнєвого, фахового та соціокультурного,